УДК 81’1:811.581
DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.4.1/08

Даниленко Ю. А.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПОВНОТА» В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ КИТАЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ «ЛЮДИНА ТА ЇЇ ЯКОСТІ»)

Мета статті – дослідження особливостей репрезентації поняття “повнота” на матеріалі китайських фразеологізмів тематичної групи “Людина та її якості”. Тематична група “Людина та її якості” містить у собі мовні одиниці, що позначають характеристики людини, різні ступені прояву почуттів, зокрема й найвищу, різноманітні риси людського життя. Стаття містить огляд праць китайських дослідників, присвячених питанням культурології та лінгвокультурології. Екстралінгвальні коментарі є складником лінгвокультурологічного аналізу китайських ідіом. Виокремлено фразеологічні одиниці, що позначають соціальні та індивідуальні характеристики людини (ментальні, психологічні). Проаналізовано ідіоми, що репрезентують такі соціальні реалії, як народні маси, суспільна єдність, одностайність, влада та її представники (імператори, сановники, керівники). У складі цих фразеологізмів наявні компоненти зі значенням “натовп, велика кількість”, прізвища відомих і поважних у Китаї діячів (Конфуцій, Чжоу Гун), міфопоетичні символи (дракон, фенікс, тигр, інь і ян). Ментальні характеристики людини відтворено в ідіомах, що позначають талант, обдарованість, виняткові розумові здібності, майстерність. Класифіковано позитивно забарвлені компоненти цих фразеологізмів: сакральні для китайського народу символи буття (інь і ян), міфічні істоти (фенікс, єдиноріг, дракон, тигр), ритуальні речі й матеріали (золото, перлина, нефрит). Компонент нефрит також є складником ідіом, що використовуються для зображення краси. Подібні фразеологічні одиниці мають яскраву китайську національно-культурну специфіку. У складі фразеологізмів, що позначають психологічні характеристики людини, високочастотними є компоненти-соматизми (серце, селезінка, печінка, легені, кишки, шлунок). Численна низка ідіом позначає різні характеристики людини (чесна, щира, гідна, шляхетна, справедлива, цнотлива, незламна, сильна, міцна); амплітуда проявів повноти почуттів (від радощів до смутку) включає щастя, духовну близькість, кохання, журбу, смуток, занепокоєння, відчай. Розглянуто ідіоми, що відображають життєві бажання та прагнення людей (багатство, добробут, радість, їжа, одяг). Дослідження особливостей репрезентації поняття “повнота” на матеріалі китайських ідіом тематичної групи “Людина та її якості” дає підстави для уточнення деяких фрагментів мовної картини світу китайців.

Ключові слова: *мовна картина світу, лінгвокультурологічний аналіз, китайські фразеологізми, поняття “повнота”, тематична група “Людина та її якості”.*

Постановка проблеми. Людство протягом усієї історії свого існування намагається зрозуміти себе і довкілля; кожна людина має своє уявлення про себе, пояснення, розуміння себе та світу. Безліч цих індивідуальних поглядів пов’язані між собою, вони мають спільні та відмінні риси, але кожну окрему абстракцію / теорію / ідею / думку / позицію при всій її унікальності навряд чи можна вважати вичерпною. Сукупність різноманітних і різноспрямованих квантів знань, проявів та уявлень формує повноту – те, що охоплює все реальне та ірреальне, фізичне й метафізичне, наявне й вигадане. Антропоцентрична спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень робить актуальною проблему розгляду особливостей репрезентації поняття “повнота” в мовній картині світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широчезний спектр питань мови та культури привертає до себе увагу багатьох учених. Основні константи культурології (як-от нація, соціум, культура, фольклор тощо) подано в словнику «Словник концептів з культурної антропології» [3]. Значення символів частково розкрито в «Словнику символів» [1] та «Ілюстрованому словнику світових релігій» [2]. «Великий китайський словник ідіом» [7] і «Китайський словник ідіом» [8]

містять перелік китайських фразеологізмів (ідіом) (成语chéng yǔ). Особливостям китайської культури присвячено такі наукові роботи: праця дослідника Чень Сянхуа [5], «Історія китайської культури» Лю Сімян [20], колективні монографії «Стисла історія китайської культури» [17], «Буддійська культура» [4]. У низці робіт з культурології приділяють увагу одному з найголовніших тотемів стародавньої китайської культури – дракону [16], [14], [13], [6], [11], [9]. У деяких статтях порівнюють образ дракона в Китаї і на Заході [19], [12], порівнюються дракон та орел як політичні й культурні символи Піднебесної і Німеччини [10]. До знакових символів китайської культури, що пригортають увагу науковців, також належать такі артефакти, як нефрит [15], перлина [1].

Постановка завдання. Мета статті – схарактеризувати особливості репрезентації поняття "повнота" на матеріалі фразеологічних одиниць (ФО) китайської мови тематичної групи "Людина та її якості". Досягнення мети вимагає виконання таких завдань: 1) виокремлення методом суцільної вибірки зі словника китайських ідіом ФО, що позначають характеристики людини (опрацьовано 800 чен'юїв); 2) класифікація ФО, що репрезентують соціальні та індивідуальні (ментальні, психологічні) характеристики людини; 3) лінгвокультурологічний аналіз китайських ідіом тематичної групи "Людина та її якості"; 4) уточнення деяких фрагментів мовної картини світу.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття "повнота" по-своєму розкривають фізика, математика, логіка, філософія, історія, філологія тощо. "Повнота" включає до свого складу абсолютно все – Все й Нічого: фізичні об'єкти, простір і час, у яких ці об'єкти існують, закони Всесвіту й буття, людські уявлення і саму відсутність будь-чого. У загальному сенсі під повнотою розуміють вищий ступінь прояву будь-чого, наповненість, достатність, повну міру, максимальну кількість / якість тощо. Повнота одинична й множинна одночасно: будь-який із проявів світу, наприклад, людина, може бути представлено в модусі повноти.

З давніх-давен усіма можливими засобами люди намагаються надати вичерпну характеристику вищої сходинки живих організмів на Землі – людині. У давній китайській філософії людину вважали частиною космосу; у Давній Греції – створінням, наділеним духом і розумом, що має схильність до соціального життя; прихильники християнства стверджують, що людина створена за образом Бога й подібна йому; у західній філософії людина – це суб'єкт духовної діяльності. Апріорно людина являє собою сукупність фізичного й духовного, природного й соціального, наслідуваного та набутого, індивідуального й загального. Людина – представник певної нації, часу, простору, культури, психології, менталітету, способу життя. Аналіз фразеологічних одиниць китайської мови, що характеризують людину, дасть змогу деталізувати поняття "повнота" в мовній картині світу.

Питання відносин між людиною і суспільством, проблема місця людини в спільноті дуже важливі для китайців упродовж усієї історії їхнього існування, що відбито в мові. Шляхетність, висока мораль людини, високі ідеї та істини або ідеальний зразок давнини можуть бути репрезентовані ФО 周情孔思 (zhōu qíng kǒng sī) – "почуття Чжоу, думки Конфуція". Чжоу Ґун (周公zhōu gōng) – політичний діяч у Китаї (приблизно XI ст. до н. е.), що прославився своєю мудрістю і доброчесністю; Конфуцій (孔子kǒng zǐ) – стародавній китайський філософ (приблизно 551 р. до н. е.), ідеї якого вплинули на життя та культуру Китаю і країн Далекого Сходу, засновник конфуціанства. Обидва діяча – авторитетні взірці для китайців протягом багатьох століть.

Такі явища, як суспільна єдність, одностайність, репрезентовано в китайській мові цілою низкою ідіом. Для позначення всього живого на землі, великої кількості простих людей, народних мас уживають ФО 芸芸众生 (yún yún zhòng shēng) – "усі живі створіння". Порівняння єдності народу з фортецею у ФО 众志成城 (zhòng zhì chéng chéng) втілює уявлення про нездоланну силу народної єдності. Значення 'об'єднуватися, діяти разом, спільно, загальними зусиллями' притаманно ФО 齐心合力 (qí xīn hé lì), переклад якої – "зібрати серця, поєднати сили"; ФО 同心协力 (tóng xīn xié lì) – 'єдине серце, загальні сили'. ФО 异口同声 (yì kǒu tóng shēng) "різні роти, однакові звуки" позначає спільні погляди, думки; коли кажуть разом, в один голос. Використання в межах ФО компонентів із семантикою 'єдність' і компонентів-соматизмів (*серце, рот*) формує загальне значення ідіом 'міць об'єднаних людей'. Характеризуючи близьких по духу людей, тих, чиї погляди, думки збігаються, уживають ФО 志同道合 (zhì tóng dào hé) – "прагнення і шляхи збігаються". Значення 'допомагати один одному в біді, разом долати труднощі' притаманне ФО 风雨同舟 (fēng yǔ tóng zhōu), що перекладається як "вітер і дощ в одному човні". Для характеристики самовідданої і безкорисливої людини, що живе заради інших, уживають ФО 大公无私 (dà gōng wú sī) –

‘усе для суспільства, нічого для себе’. У кожному із цих фразеологізмів відтворено уявлення китайців, що сила – у єдності співвітчизників.

Значення повноти як втілення ‘достатньої міри’ спостерігаємо у ФО з компонентом 众 (zhòng) (‘натовп’, ‘велика кількість’) і компонентами-соматизмами (*очі, рот*): ФО 众目睽睽 (zhòng mù kuí kuí) “велика кількість очей уважно слідкує” має значення ‘на очах перед усіма, під пильним наглядом’; ФО 众目昭彰 (zhòng mù zhāo zhāng) перекладається як “багато очей ясно бачать” і значить, що всі все бачать і розуміють; ФО 众口铄金 (zhòng kǒu shuò jīn) – “багато ротів і золото розтоплять” позначає плітки, обґріхування. Значення повноти (‘достатність’) притаманне також ФО 讽一劝百 (fěng yì quàn bǎi) – “висміюєш одного – переконуєш сто”, тобто один приклад для всіх інших буде наукою.

Держава, керування країною, влада – важливі складники загального буття китайців. ‘Міць і велич держави’ – це значення ФО 泱泱大风 (yāng yāng dà fēng), що перекладається як “віє сильний вітер”. Повага й пошана до високопосадовців у Китаї майже непохитна, ці якості пестять і виховують у народі. ФО 半部论语 (bàn bù lún yǔ) – “половина Лунь юй” має значення ‘знання, яких досить для керування державою’. «Лунь юй» (论语lún yǔ) – це твір, автором якого вважають Конфуція; у давнину вважалося, що оволодіння половиною знань із цієї праці достатньо для плідного керування державою. У цьому прикладі *половина* майже ототожнюється з повнотою (тобто вживається в значенні ‘достатня міра’).

Елементи китайської міфопоетичної системи можуть бути компонентами ФО. Дракон (龙lóng) – один із наймогутніших міфічних створінь Піднебесної зі своєю багатою символікою. З давніх-давен народ шанував і поклонявся дракону – уособленню непереможності, сили, хоробрості, могутності. Кожен з імператорів, починаючи із часів династій Цінь (秦朝qín cháo) (246–207 рр. до н. е.) й Хань (汉朝 hàn cháo) (202 до н. е. – 220 р. н. е.), називав себе «справжній імператор-дракон», щоб посилити свій авторитет і вплив на народні маси. Дракон став символом китайського імператора. У період феодалізму в Китаї зображення драконів на одязі було привілеєм імператора (дворогі дракони із п’ятьма кігтями, що підіймалися вгору). Лише іноді вельможам дозволяли носити деякі речі з певними зображеннями драконів (дракони, що спускаються донизу, або дракони із чотирма кігтями) [18]. У XIX ст. потреба виходу Китаю на міжнародну арену спонукала уряд до створення державних атрибутів. У 1888 році першим національним прапором Китаю став прапор жовтого кольору із зображенням синього дракона й червоної перлини. Жовтий колір і дракон асоціювалися із владою імператора, але за часів династії Цін (清朝qīng cháo) дракон став утіленням міжнародного іміджу країни [18]. У Новому Китаї (з 1949 р.) символ набув нового наповнення: китайці стали ототожнювати себе із драконом [13]. Пісню «Нащадки дракона» (龙的传人 (lóng de chuán rén)) (написана 1978 р.) співало декілька поколінь китайців. Дракон став символом ідентичності китайської нації. ФО 群龙无首 (qún lóng wú shǒu) перекладається як “зграя драконів без голови” й означає, що людська маса залишилася без керівника, тобто лідер потрібен у будь-якому суспільному прошарку. Цей фразеологізм можна розглядати як репрезентант поняття “відсутність”, що в широкому розумінні також входить до поняття “повнота”: відсутність підкреслює необхідність «голови» (лідера) в цілісній системі китайського суспільства. У деяких фразеологізмах зафіксована й роль чиновників (радників імператора) в системі управління імперією: “хмара з драконом, вітер з тигром” – переклад ФО 云龙风虎 (yún lóng fēng hǔ), яка означає, що ‘у великого правителя будуть і мудрі радники’; ФО 燮理阴阳 (xiè lǐ yīn yáng) – “гармонізувати інь ян” має значення – ‘сановники вищого рангу допомагають імператору розв’язувати державні питання’. Сам символ *інь* і *ян* – втілення уяви китайців про гармонію і повноту [1, с. 47] – набув розповсюдження по всьому світу. Порівняння з явищами майже космогонічного масштабу (*дракон, інь* і *ян*) доводить значущість різних проявів влади у світогляді китайців.

Розглянемо приклади ФО, у яких “повнота” – вищий ступінь явища. Талант, виняткові розумові здібності – важливий складник ментальної характеристики людини. Бездоганність, досконалість, найвищий рівень майстерності втілюють вищий ступінь повноти у ФО 登峰造极 (dēng fēng zào jí), що перекладається як ‘досягнення вершини’. Глибоке й всеосяжне розуміння, вичерпне знання людини репрезентовано кількома фразеологізмами: ФО 真知灼见 (zhēn zhī zhuó jiàn) перекладається як “дійсне знання, правильне бачення”; ФО 大彻大悟 (dà chè dà wù) – ‘повне розуміння, повне усвідомлення’; ФО 足智多某 (zú zhì duō móu) – ‘достатньо мудрості, глибокий розвинений ум’. Для позначення вченого-ерудита, фахівця використовують такі ФО: 饱学之士 (bǎo xué zhī shì) ‘вчений, що наситився вченням’; 大方之家

(dà fāng zhī jiā) фахівець; 殚见洽闻 (dān jiàn qià wén) “усе побачив, усе почув” (про людину з багатим життєвим досвідом і різноманітними знаннями); 多才多艺 (duō cái duō yì) “багато талантів, багато мистецтв” (про багатогранний талант, людину з різноманітними здібностями); 举十知九 (jǔ shí zhī jiǔ) “знати десять з дев’яти” (глибокі, всебічні знання); 风流才子 (fēng liú cái zǐ) “талант вільний, як вітер” (талановита людина, що не обмежена канонами). “Нефритова зала, золотий кінь” – 玉堂金马 (yù táng jīn mǎ) – так у стародавні часи характеризували геніальну людину. Задля розквіту таланту потрібен час, справжній талант важко зрощувати: ФО 大器晚成 (dà qì wǎn chéng) – “великий талант пізно визріває”; ФО 精金百炼 (jīng jīn bǎi liàn) – “чисте золото сто разів загартовують”. Але коли талант сформувався, надав плоди, людина спроможна на геніальні вчинки, вона впорається з багатьма справами: 大车以载 (dà chē yǐ zǎi) – “на великий віз можна багато навантажити”. Деякі фразеологізми свідчать, що для китайців дуже важливо не лише мати виняткові здібності, але й реалізувати їх повною мірою: 人尽其才 (rén jìn qí cái) – “людина повністю розкрила свій талант”; ФО 登堂入室 (dēng táng rù shì) – “проникнути в кімнату” має значення ‘з’ясувати таємниці науки, досягти успіху в науці, навчанні’; ФО 跬步千里 (kuǐ bù qiān lǐ) – “крок за кроком пройти тисячу лі” (про людину, яка послідовно навчалася, поглиблювала свої знання і досягла успіху).

Образ геніальної і талановитої людини асоціюється навіть із міфічними створіннями, що фіксуємо в деяких ідіомах. Зокрема, винятковий талант порівнюється з феніксом (凤凰fèng huáng) – одним із стародавніх культових образів міфології Китаю. ФО 凤鸣朝阳 (fèng míng zhāo yáng) перекладається як “фенікс співає ранковому сонцю” і позначає талант, що отримав нагоду розкритися, людину, яка змогла реалізувати свої виняткові здібності. До цього фразеологізму антонімічною за значенням парою виступає 凤凰在笼 (fèng huáng zài lóng) “фенікс у клітці”, значення якого – ‘талант, що не має можливостей розкритися’. У фразеологізмі 威风祥麟 (wēi fēng xiáng lín) номінація генія репрезентована образами фенікса й магічного єдинорога (麒麟qí lín), що несуть благу вість. Міфологічні створіння дракон і фенікс є компонентами фразеологізму, що позначає результат високої майстерності митця, а саме – виняткову каліграфію – 龙飞凤舞 (lóng fēi fèng wǔ) – “дракон літає, фенікс танцює”. Для зображення визначних витворів мистецтва, як-от літературний твір або майстерне виконання музичних творів, іноді використовують образи нефриту й перлин – коштовностей, важливих в історії і культурі Піднебесної [1, с. 251]: ФО 珠圆玉润 (zhū yuán yù rùn) має значення ‘неперевершена коштовність’, яку порівнюють із круглою перлиною, гладким та блискучим нефритом. Ці образи в китайській міфопоетиці сакральні, народ їх глибоко шанує впродовж кількох тисячоліть, вони відіграють значущу роль й у світогляді сучасних китайців. Наявність таких образів зі сталими позитивними конотаціями в складі фразеологізмів свідчить про цінність талановитої людини в суспільстві й повагу до результатів її діяльності.

Різноманітні характеристики людини, її психологічний стан – невід’ємні складники людського життя. Це пояснює високу частотність уживання фразеологічних одиниць, що репрезентують внутрішній світ людини. Уявлення про різноманітність людської долі, що сповнена радостями й прикростями, утілено у ФО 悲欢离合 (bēi huān lí hé) – “лихо й радість, розлучення і зустріч”; ФО 福倚祸伏 (fú yǐ huò fú) – “щастя спирається на нещастя”. Широкий спектр різноманітних людських емоцій і станів відбито у ФО 喜怒哀乐 (xǐ nù āi lè) – “радість, гнів, скорбота, розваги”. Значення цих фразеологізмів формує загальну уяву про повноту насиченого людського життя.

Важливу роль у світосприйнятті китайців відіграє категорія гармонії, що відбивається і на їхньому уявленні про людину. Фразеологізми 表里如一 (biǎo lǐ rú yì) “зовнішнє і внутрішнє спільне” та 才貌双全 (cái mào shuāng quán) “талант і зовнішність – усе бездоганно” позначають цілісну й гармонійну людину, у якої поєднані зовнішність і високі внутрішні якості, думки й вчинки. Стриманість і спокій – важлива риса доброчинності в китайському менталітеті: ФО 安之若素 (ān zhī ruò sù) “усе, як завжди, спокійно” означає ‘зберігати спокій, почуватися, як завжди’. І навпаки, нестійку людину, що постійно змінює свої наміри, думки, рішення, характеризує ФО “перегортати хмари і дощ” 翻云覆雨 (fān yún fù yǔ).

У китайській мові є фразеологічні одиниці із компонентами-соматизмами, що позначають різні емоційні стани людини або деякі її характерні якості. У багатьох культурах серце вважають місцезнаходженням душі людини, що пояснює високу частотність його використання для зображення емоцій людини. Наведемо приклади ФО в китайській мові, у складі яких є компонент-соматизм *серце* та інші компоненти-соматизми (*селезінка, кишки* тощо). Духовну єдність, здатність розуміти один одного репрезентовано ФО 以心传心 (yǐ xīn

chuán xīn) “передавати від серця до серця”. Стан хвилювання може бути позначено ФО 沁人心脾 (qìn rén xīn pí) “проникати в серце й селезінку людини” (так може бути схарактеризовано й враження від витвору мистецтва). Для зображення людини, у якої журба або смуток на серці, може бути використана ФО 柔肠百结 (róu cháng bǎi jié) “на м’яких кишках сто вузлів”. Безсоромну, низьку людину характеризують як ту, у якої “зовсім немає серця і печінки” – 全无心肝 (quán wú xīn gān). Стан, коли людина не знаходить собі місця, відчуває тривогу та занепокоєння, позначено ФО 牵肠挂肚 (qiān cháng guà dù) – “тягнути кишки, вішати шлунок”. Людину, що висловила все, що в неї накопичилося на душі, характеризує ФО 倾肠道肚 (qīng cháng dào dù) – “спустошити кишки, шлунок”. Проникливу людину, що бачить наскрізь наміри, розуміє думки інших, може бути позначено ФО 如见肺肝 (rú jiàn fèi gān) – “бачить легені й печінку”. Вищенаведені приклади фразеологізмів з компонентами-соматизмами (*серце, селезінка, печінка, легені, кишки, шлунок*) свідчать про неабияку значущість фізичного тіла та його тісний зв’язок із психічним станом людини у світогляді китайців.

Китайській мові притаманна висока частотність поширення ідіом, за допомогою яких позначають людські почуття. Зокрема, про закоханих, що не в змозі розлучитися один з одним, кажуть 爱不释手 (ài bù shì shǒu) – “кохати так, що не розняти рук”. ФО 爱屋及乌 (ài wū jí wū) перекладається як “любити дім і ворону при ньому”, тобто приймати все, що стосується коханої людини. Побажанням щасливого подружнього життя є ФО 凤凰于飞 (fèng huáng yú fēi), що перекладається як “пара феніксів летить”. Людину в гарному настрої зображують за допомогою ФО 喜气洋洋 (xǐ qì yáng yáng) – “океан радісного настрою”. ФО 放歌纵酒 (fàng gē zòng jiǔ) – “співайте пісню, пийте вино” – уживають для зображення людей, що розважаються. Про людину, яка з нетерпінням на когось очікує, кажуть, що вона “дивитися крізь осінні води” – 望穿秋水 (wàng chuān qiū shuǐ). Для позначення людини у схвильованому стані, коли вона не пам’ятає себе, уживають ФО 忘乎所以 (wàng hū suǒ yǐ), що перекладається як “забути про все”. Людина, якості якої загартовуються в боротьбі, може бути схарактеризована за допомогою ФО 大浪淘沙 (dà làng táo shā) – “велика хвиля розмиває пісок”; того, хто пережив багато труднощів і негараздів, може бути позначено ФО 饱经风霜 (bǎo jīng fēng shuāng) – “досхочу бути під вітрами й інеєм”.

Проаналізуємо китайські ідіоми, що використовуються для позначення різноманітних характеристик людини. Могутнього, сильного велетня позначають ФО 顶天立地 (dǐng tiān lì dì), переклад якої – “стоячи на землі, діставати небо”; високого за статурою – ФО 至高无上 (zhì gāo wú shàng) “вище за все”. ФО 正大光明(zhèng dà guāng míng) репрезентує справжню духовну велич – чесну, справедливу людину (у складі цього фразеологізму використано компоненти з пафосним значенням ‘*великий, сяючий, блискучий*’). Уявлення про незламну, непохитну духом людину втілено у ФО 至大至刚 (zhì dà zhì gāng) – “велетенський, рішучий”. Гідна й шляхетна людина у фразеологізмі 高山景行 (gāo shān jǐng xíng) зображена як “висока гора, широкий шлях”. “Щиросердність, чисті помисли” – переклад ФО 真心诚意 (zhēn xīn chéng yì), значення якої – ‘щирі наміри, усім серцем і душею’. Людину, що генерує цікаві ідеї, що здатна на небуденні вчинки, можуть характеризувати за допомогою ФО 瑰意琦行 (guī yì qí xíng) – “чудові ідеї, незвичайні вчинки”. Людину, сповнену життя й енергії, людину в розквіті сил позначають ФО 年富力强 (nián fù lì qiáng) – “багатство років – міцніша сила”. Значення ‘час розквіту, найкращі роки життя’ притаманне ФО 春秋鼎盛 (chūn qiū dǐng shèng) – “навесні й восени котел повен”. У складі фразеологізмів, що використовуються для зображення доброчесних і гідних людей, є компоненти із семантикою ‘чудовий’, ‘велетенський’, ‘незвичайний’, ‘сяючий’ та компоненти, які позначають нерукотворні частини природи (*небо, гора, весна*), сукупність яких формує позитивні конотації зазначених одиниць.

У складі деяких ФО, що характеризують людину, уживають компонент *нефрит* (玉 yù, 瑶 yáo) – назва каміння, що відіграє досить важливу роль у китайській культурі. У стародавні часи нефрит використовували по-різному: нефритові прикраси, аксесуари для одягу, медичні інструменти, статуетки, ритуальні інструменти, спеціальні речі для поховання тощо [15]. З давніх-давен нефритові речі (печатки, печатки-пломби, жезли (如意 (rú yì)) правителі застосовували для позначення свого статусу, вони були символом політичної і військової влади. Також прекрасний нефрит уважають символом краси. У сьогоденні нефритові прикраси й сувеніри – бажаний подарунок для багатьох китайських жінок та іноземців. У фразеологічній системі китайської мови фіксуємо декілька одиниць із компонентом *нефрит*. Молодших членів родини (дітей) порівнюють із коштовними нефритовими обручками й сереж-

ками: ФО 瑶环瑜珥 (yáo huán yú ěr). Про бездоганну людину з високими моральними якостями або цнотливу людину кажуть 玉洁冰清 (yù jié bīng qīng) – “чистий, як нефрит, прозорий, як лід”. Надзвичайну чарівну красуню порівнюють з квіткою та яшмою: 如花似玉 (rú huā sì yù) “подібна до квітки, схожа на яшму”. Красиву дівчину з бідної родини вважають “яшмою в бідній родині” – ФО 小家碧玉 (xiǎo jiā bì yù). Категорія краси, одним із символом якої є нефрит, важлива для людства протягом усіх часів; на думку китайців, неймовірна жіноча врода здатна “підкорити міста, країни” – 倾城倾国 (qīng chéng qīng guo). Ідіомам з компонентом *нефрит* (асоціюються з красою, чистотою) притаманні характерні національні риси, що збагачує загальне значення поняття “повнота”.

Бажання людей, їх прагнення, побажання іншим є лакмусом рівня фізичних і духовних потреб кожної окремої людини й суспільства в цілому, що дає підстави розглядати їх як складники поняття “повнота”. Китайці дуже багато уваги приділяють матеріальним проявам цього світу, зокрема багатству, людському тілу, здоров’ю, їжі. Коли прагнення досягнуто, отримано задоволення від бажаного, можуть бути вжиті такі ФО: 志得意满 (zhì dé yì mǎn) “прагнення досягнуто”; 踌躇满志 (chóu chú mǎn zhì) “бути повністю задоволеним”; дозволити собі робити все, що заманеться, усе, що забажаєш – ФО 为所欲为 (wéi suǒ yù wéi); значення ‘байдикувати’ репрезентовано ФО 饱食终日 (bǎo shí zhōng rì), що перекладається як “досхочу їсти весь день”. Повнота буденного життя втілюється у звичайних потребах їжі, тепла, відпочинку: “ситна їжа, тепла одежа” – переклад ФО 饱食暖衣 (bǎo shí nuǎn yī), значення якої – ‘жити в добробуті’; ФО 民以食为天 (mín yǐ shí wéi tiān) – “народ вважає їжу своїм небом”, тобто ‘їжа – головне для народу’. Ідея значущості матеріального багатства в житті людини втілена в декількох фразеологізмах: добробут і багатство позначає ФО 丰亨豫大 (fēng hēng yù dà) – “багатство, радість”; щасливе, успішне, заможне життя – ФО 丰衣足食 (fēng yī zú shí) – “багато одежі і їжі”; незліченне багатство – 堆金叠玉 (duī jīn dié yù) – “гори золота, нефрит на нефриті”; розкішне житті – 炊金馔玉 (duī jīn dié yù) – “готувати золото, їсти нефрит”. “Хащі бамбука, пишна сосна” – 竹苞松茂 (zhú bāo sōng mào) – побажання добробуту родині у зв’язку з будівництвом дому або під час переїзду в новий дім. Повнота буття, утілення щастя в уявленні китайців щільно пов’язані з матеріальним багатством, добробутом, їжею, можливістю відпочити, тобто проявами буденного світу людей.

Висновки. Проаналізований матеріал дав змогу дійти таких висновків. Дослідження особливостей репрезентації поняття “повнота” на матеріалі китайських ідіом тематичної групи “Людина та її якості” дає підстави для уточнення деяких фрагментів мовної картини світу. Тематична група “Людина та її якості” містить мовні одиниці, що позначають характеристики людини, різні ступені прояву почуттів, різноманітні риси людського життя. Нами виокремлено фразеологізми, що позначають соціальні та індивідуальні характеристики людини (ментальні, психологічні).

Статус людини в соціальній ієрархії, сприйняття й оцінка людини іншими членами суспільства – важливі питання для китайців, оскільки вони стверджують, що головне – “зберегти обличчя” (保全面子 (bǎo quán miàn zǐ) – ‘зберегти репутацію’). У складі ФО лексико-семантичної групи “Суспільство” є компоненти *пошана*, *шляхетність*, прізвища діячів, що користуються абсолютним авторитетом і повагою в Китаї протягом багатьох століть (*Конфуцій, Чжоу Ґун*). Достатню кількість ФО можна об’єднати на підставі значення ‘сила народу – у єдності’: у цих прикладах частотним компонентом є *натовп, велика кількість*; також уживаються компоненти-соматизми (*серце, очі, рот*) у сполученнях із компонентами, що мають семантику ‘єдність’ (*збирати, поєднати, однакові, загальний, об’єднаний, суспільство*). Виокремлено ФО, що репрезентують ставлення китайців до влади та її представників (імператорів, сановників, керівників): використовують компоненти зі сфери міфопоетики (*дракон, фенікс, тигр, інь* і *ян*), це можна вважати яскравим проявом китайської національної специфіки.

На нашу думку, один із проявів повноти (‘вища ступінь явища’) в процесі характеристики людини – це наявність таланту, розуму, інтелекту, майстерності. У складі фразеологізмів, що позначають талант, наявні такі компоненти з позитивними конотаціями: *мудрість, розум, розуміння, бачення, талант, мистецтво, багато, великий, дійсний, глибокий*. Талановиту людину порівнюють із *золотом, нефритом, перлиною, вітром,* геній асоціюється з міфічними істотами: *феніксом, єдинорогом.* Сакральні для китайського народу символи буття (*інь* і *ян*), міфопоетичні образи (*дракон, фенікс, єдиноріг, тигр*), речі (або матеріал), що набули значення майже ритуальних (*нефрит, перлина, золото*), – це складники національної культурної скарбниці. У сьогоденні ці образи, з одного боку, ретельно оберігаються китайцями як втілення національної унікальності

й самобутності, з іншого, – популяризуються і розповсюджуються по всьому світу як символи Китаю для посилення іміджу багатої, могутньої держави з міцною культурою і довгою історією. Своє буття китайці дуже часто називають ‘китайською цивілізацією’ (中华文明 zhong hua wen ming), маючи на увазі не лише набутки старовини, але й сучасність (в інших випадках слово *цивілізація* використовується іноді для характеристики античності або взагалі людської цивілізації). Частотна фіксація вищезазначених образів у складі одиниць фразеологічної системи китайської мови свідчить про значущість суб’єктів (геніїв, правителів), що позначаються ФО із цими компонентами.

Не лише соціальні та ментальні, але й психологічні характеристики людини є важливими складниками в багаторівневій структурі поняття “повнота”. Стриманість, гармонійне поєднання зовнішнього й внутрішнього – майже еталон гідної і доброчесної людини, на думку китайців; багато уваги приділяється тілу, здоров’ю, їжі, відпочинку. У складі ФО, що позначають різноманітні емоційні стани людини, висока частотність ФО з компонентами-соматизмами: *серце, селезінка, печінка, легені, кишки, шлунок*. Амплітуда проявів повноти почуттів (від радощів до смутку) включає щастя, духовну близькість, кохання, журбу, смуток, занепокоєння, відчай, тобто позитив і негатив, наявність і відсутність. Численна низка ідіом позначає різні характеристики людини: чесна, щира, гідна, шляхетна, справедлива, цнотлива, незламна, сильна, міцна. Переважна більшість проаналізованих ФО має позитивні конотації; використані компоненти: *чудовий, велетенський, незвичайний, сяючий, чистий, прозорий*; компоненти, що позначають нерукотворні частини всесвіту: *небо, гора, весна, вітер*. Компонент *нефрит* фіксуємо у фразеологізмах, що позначають гідну людину з високими моральними якостями, красиву дівчину, дітей. В ідіомах, що відображають бажання та прагнення людей (багатства, добробуту, радості, смачної їжі, гарного одягу, відпочинку), частково втілено уявлення китайців про щастя і повноту буття, які щільно пов’язані із благами матеріального світу.

Подальші дослідження засобів репрезентації поняття “повнота” дадуть змогу деталізувати деякі особливості мовної картини світу. У перспективі матеріали досліджень може бути використано для укладання фразеологічних, ідеографічних словників, довідників із культурології, як доповнення для розробок із компаративістики.

Список літератури:

1. Cirlot J. E. A Dictionary of Symbols. 2nd ed. London, 1990. p. 419.
2. Arthur A. J. Illustrated Dictionary of World Religions. A Division of Pergamon Press, 1982. p. 286.
3. Winthrop R. H. Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology. New York, 1991. p. 347.
4. 禅文化. 王立娜主编. 呼和浩特. 内蒙古人民出版社, 2016. 页230.
5. 陈湘华. 中国文化全知道. 北京. 中国法制出版社, 2018. 页 401.
6. 戴维. 民族图腾与国家标志：龙与中国国家形象传播. 文学与文化. 2012. 3. 42–47.
7. 汉语成语大词典. 湖北大学古籍研究所编. 北京. 中华书局, 2002. 页 1551.
8. 汉语成语词典. 续编 / 西北师范学院（甘肃师范大学）中文系. 上海. 上海教育出版社, 1983. 页 501.
9. 何星亮. 中国龙文化的发展阶段. 云南社会科学. 1999. 6. 57–64.
10. 林纯洁. 龙与鹰：中德政治符号与文化象征的比较. 云南大学学报 (社会科学版). 2016. 3. 81–86.
11. 施爱东. 龙与图腾的耦合. 学术救亡的知识生产. 民族艺术. 2011. 4. 6–23.
12. 史传龙, 贾德江. 中国“龙”和西方 dragon 之文化差异与翻译. 南华大学学报 (社会科学版). 2007. 3. 111–114.
13. 田兆元. 为什么说中国人是“龙的传人”？北京日报. 2017.11.28. (15).
14. 田学军, 付俊熙, 陈心语, 陈琢, 张仲男. 图腾崇拜与文化自信的互动研究 – 以中国“龙”图腾为例. 北部湾大学学报. 2022. 37 (1). 58 – 63.
15. 薛世平. 玉文化简论. 汉中师范学院学报. 社会科学. 1997. 52 (4). 49–52.
16. 姚莉, 屠飞鹏. “龙”的传统文化内涵及其当代价值解析. 唐都学刊. 2022. 38 (4). 88–94.
17. 中华文化简史一本通. 北京. 北京工业大学出版社. 2012. 页387
18. 中国龙文化. URL: https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E9%BE%99%E6%96%87%E5%8C%96/10596592 (дата звернення 9.01. 2024).
19. 祝丽丽. 从语料库语言学视角看提高文化自信 – 以中国“龙”与西方dragon 的对比为例. 牡丹江大学学报. 2020. 29 (11). 55–59.
20. 吕思勉. 中国文化史. 北京. 新世界出版社, 2008. 页 438.

Danylenko I. A. REPRESENTATION OF THE CONCEPT "COMPLETENESS" IN THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD (BASED ON CHINESE PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE THEMATIC GROUP "MAN AND HIS QUALITIES")

The purpose of the article is to study the features of the representation of the concept "completeness" on the material of Chinese phraseological units of the thematic group "Man and his qualities". The thematic group "Man and his qualities" includes linguistic units denoting the characteristics of a person, different degrees of manifestation of feelings, including the highest, various features of human life. Extralingual comments are part of the linguocultural analysis of Chinese idioms.

The article highlights phraseological units denoting the social and individual characteristics of a person (mental, psychological). It has been analyzed the idioms representing such social realities as populace, social unity, unanimity, power and its representatives (emperors, dignitaries, leaders). These phraseological units contain components with the meaning "crowd, large number", the names of famous and respected figures in China (Confucius, Zhou Gong), mythopoetic symbols (dragon, phoenix, tiger, yin and yang). The mental characteristics of a person are reproduced in idioms denoting talent and outstanding mental abilities. It has been classified positively coloured components of these phraseological units: sacred symbols of existence for the Chinese people (yin and yang), mythical creatures (phoenix, unicorn, dragon, tiger), ritual things and materials (gold, pearl, jade (a symbol of beauty in China)). All of them are a manifestation of Chinese national cultural characteristics. As part of phraseological units denoting the psychological characteristics of a person, high-frequency components are somatisms (heart, spleen, liver, lungs, intestines, stomach). The article considers idioms reflecting the life desires and aspirations of people (wealth, well-being, joy, food, clothing). Linguistic and cultural analysis of the concept "completeness" allows us to detail and deepen some aspects of the linguistic picture of the world.

Key words: *linguistic picture of the world, linguocultural analysis, Chinese phraseological units, the concept "completeness", thematic group "Man and his qualities".*